Over landbouw, gezondheid en klimaat

levende systemen vragen samenhang

Boeiende gesprekken tijdens de landbouwtafel in 2025 (Putte)

Eyecatcher

Wat als landbouw geen sector is,
maar een knooppunt van gezondheid, bodem en klimaat?
Deze tekst verkent waarom levende systemen samenhang vragen.

Aanleiding

Op 16 oktober 2025 organiseerde de werkgroep landbouw van Grootouders voor het Klimaat in Putte een landbouwtafel. Regeneratieve boeren, burgers en middenveld gingen er in gesprek over landbouw, gezondheid en klimaat.

Twee ambassadeurs van Grootouders voor het Klimaat gaven richting aan het gesprek. Eric Boydens, hof-arts, sprak over de samenhang tussen bodem, buik en brein. Luc Van Gorp,

voorzitter van het CM Gezondheidsfonds, bracht het perspectief van positieve gezondheid binnen.

De reacties na afloop waren divers: hoopvol, kritisch, zoekend. Wat vooral bleef hangen, was een gedeelde vaststelling: dat de uitdagingen in landbouw, voeding, gezondheid en klimaat vragen om samenwerking tussen actoren die elk hun eigenheid behouden, maar elkaar wel weten te vinden.

Deze tekst is gegroeid uit die ervaring.

Waarom deze tekst?

Het klimaatvraagstuk wordt vaak herleid tot cijfers: uitstoot, temperatuur, emissiereductie. Dat is begrijpelijk, maar ook te smal. Wie alleen rekent, mist wat onder de cijfers leeft.

De werkgroep landbouw van Grootouders voor het Klimaat vertrekt vanuit een andere ingang: **gezondheid.** Niet als tegengewicht voor het klimaat, maar als **brug.** Die benadering sluit aan bij een **grootouderdenken** dat verder kijkt dan de korte termijn en zorg draagt voor wat wordt doorgegeven. Want waar gezondheid onder druk staat, blijkt het klimaatprobleem zelden ver weg. En waar levende systemen herstellen, ontstaat vaak tegelijk klimaatruimte.

Deze tekst wil geen model opleggen en geen standpunt verdedigen. Hij wil tonen dat **landbouw, gezondheid en klimaat geen afzonderlijke dossiers zijn**, maar uitdrukkingen van één samenhangend systeem.

Landbouw is geen sector, maar een knooppunt

Na de Tweede Wereldoorlog werd landbouw hertekend rond voedselzekerheid. Specialisatie, schaalvergroting en chemische inputs leverden hoge opbrengsten op. Dat beleid was succesvol in zijn eigen termen, maar maakte landbouw tegelijk steeds losser van bodem, landschap, gezondheid, samenleving en planetaire grenzen.

Vandaag wordt landbouw vaak nog benaderd als een sector die moet optimaliseren en innoveren: meer productie, meer efficiëntie, minder uitstoot, precisielandbouw. Er gebeurt daarbij ook veel dat effectief bijdraagt aan milieu- en klimaatdoelstellingen, zoals emissiereductie, verminderd pesticidengebruik, waterbesparing en verbeterd dierenwelzijn. Die innovaties zijn waardevol, maar blijven vaak ‘end-of-the-pipe’-oplossingen: technische ingrepen die symptomen beperken, terwijl het onderliggende systeem grotendeels intact blijft en de financiële last vooral bij de boer terechtkomt.

Wat daarbij uit beeld verdwijnt, is dat landbouw in werkelijkheid een **knooppunt** is van ecologische, biologische en sociale processen. Bodemleven, waterhuishouding, koolstofopslag, voedselkwaliteit, boereninkomen en volksgezondheid beïnvloeden elkaar voortdurend.

Wanneer problemen uitsluitend technisch of economisch worden aangepakt, verschuiven ze vaak. Wat op korte termijn efficiënt lijkt, kan het systeem op lange termijn kwetsbaarder maken. Een systeembenadering vraagt geen breuk, maar een **perspectiefverschuiving**:
van lineair denken naar wederkerigheid, van **controle naar afstemming.** In plaats van

problemen afzonderlijk op te lossen, vertrekt men van de vraag hoe bodem, gewas, boer, omgeving en afzet zich tot elkaar verhouden, en ingrepen elkaar wederzijds beïnvloeden. Afstemming betekent hier niet loslaten, maar samenwerken met levende processen in plaats van ze volledig te willen beheersen.

Gezondheid als richting, niet als eindpunt

In veel beleidskaders verschijnt gezondheid pas wanneer het misloopt: als iets wat hersteld of verzorgd moet worden. In deze tekst wordt gezondheid anders benaderd: als **richtinggevend principe**.

Steeds meer onderzoek wijst op het belang van preventie, voeding en levensstijl. De groeiende aandacht voor het menselijke microbioom maakt duidelijk dat gezondheid niet losstaat van dagelijkse keuzes en van de omgeving waarin we leven.

Voor veel boeren voelt dit verhaal herkenbaar aan, ook al hebben ze er niet altijd de woorden voor. Zij weten uit ervaring dat gezonde bodems robuuster zijn, minder chemie nodig hebben en beter omgaan met droogte en extreme neerslag.

Gezondheid ontstaat niet door één ingreep. Ze groeit wanneer **levende systemen goed met elkaar samenwerken**. Dat geldt voor het menselijk lichaam, maar evengoed voor bodem, landschap en klimaat.

Bodem, voedsel en klimaat: één verhaal

Een gezonde bodem is rijk aan organisch materiaal en microbieel leven. Dat is niet alleen belangrijk voor opbrengst en voedselkwaliteit, maar ook voor het klimaat.

Levende bodems:

- **slaan meer koolstof op** en dragen zo bij aan klimaatmitigatie,
- **bufferen water** beter en verminderen de impact van droogte en hevige regen,
- maken landbouwsystemen **veerkrachtiger** in een veranderend klimaat.

De relatie tussen bodem en darmmicrobioom is geen beeldspraak, maar een functionele parallel. In beide systemen geldt: diversiteit verhoogt veerkracht, uniformiteit leidt tot afhankelijkheid van inputs van buiten de natuurlijke kringloop zoals kunstmeststoffen en ‘gewasbeschermingsmiddelen’ .

Voeding vormt de schakel tussen bodem en lichaam. Een gevarieerd, in hoofdzaak plantaardig dieet, afkomstig van levende bodems staat borg voor een hoogwaardige nutritionele kwaliteit. Dan hebben we het over **complexe vezelstructuren**, een hoge **mineraal densiteit** en de aanwezigheid van een rijk spectrum aan **bio-actieve plantenstoffen** (bijv. antioxidanten) die werken als beschermers en signaalgevers. Wanneer die complexiteit behouden blijft tot op het bord, voedt ze niet alleen het lichaam, maar ook het interne ecosysteem van de mens.

Zo wordt zichtbaar hoe **bodemgezondheid, volksgezondheid en klimaatmitigatie en -adaptatie** elkaar versterken.

De boer als drager van systeemspanning

Boeren bevinden zich vandaag in het midden van tegenstrijdige verwachtingen. Ze moeten betaalbaar voedsel produceren, milieuschade beperken, regelgeving volgen, economisch overleven en tegelijk inspelen op klimaatverandering.

Deze spanning vraagt erkenning. De landbouwsector wordt vandaag aangesproken op hun impact op klimaat en milieu, terwijl de spelregels (lees markt- en prijsmechanismen) waarin ze werken vaak ongewijzigd blijven .

Zo wordt van boeren verwacht dat ze bodems koolstof laten opslaan, minder kunstmest gebruiken en weerbaarder worden tegen droogte. Tegelijk worden ze betaald per kilo product, zitten ze vast in afzetcontracten die weinig ruimte laten voor diversificatie, en dragen ze zelf het risico van omschakeling. Ze worden m.a.w. niet voldoende vergoed voor geleverde zogenaamde ecosysteemdiensten.

Wanneer verandering uitsluitend bij de boer wordt neergelegd, zonder ook marktlogica, regelgeving en ondersteuning mee te herdenken, ontstaat frustratie in plaats van transitie. Duurzame verandering vraagt daarom niet alleen andere praktijken op het veld, maar ook andere vormen van waardering, beleid en gedeelde verantwoordelijkheid.

De werkgroep landbouw spreekt daarom over de **gezondheidsboer:** een drager van gezondheid binnen het systeem. Niet als arts of therapeut, maar als iemand die werkt aan voorwaarden: landbouwpraktijken die tegelijk mens en klimaat dienen, levende bodems, voedsel met structuur (o.a. natuurlijke vezelrijkdom en mineralenbalans). Immers, zoals een bodem structuur nodig heeft om water, koolstof en leven vast te houden, heeft ook voeding structuur nodig om het lichaam te voeden in plaats van alleen te vullen.

Dit omvat ook zorgboerderijen, waar landbouw een context biedt voor zinvol werk en sociale inbedding, als dragende voorwaarden voor gezondheid. Zorg ontstaat immers niet alleen in behandelkamers maar ook in doen, dragen en deel-zijn en hier kan landbouw een ruimte zijn waar **ecologische** en **sociale gezondheid** elkaar versterken.

Veel boeren doen dit vandaag al. Wat vaak ontbreekt, is niet de praktijk, maar de **maatschappelijke erkenning** van die rol. Erkenning begint bij het aanreiken van taal-en denkkaders en bewustwording door de boeren zelf.

Waar beweging ontstaat

Verandering groeit waar **ruimte is om te leren** én waar **initiatief** wordt genomen. Agro-ecologische praktijken tonen dat andere vormen van landbouw mogelijk zijn: bodembeheer gericht op koolstofopbouw, biodiversiteit als werkinstrument, gesloten kringlopen en aandacht voor sociale rechtvaardigheid.

Samenwerkingen tussen boeren, burgers, zorginitiatieven en voedselnetwerken laten zien hoe landbouw opnieuw kan wortelen in gemeenschap en landschap. Niet als blauwdruk, maar als **leerplaatsen** waar klimaat, gezondheid, zorg en sociale rechtvaardigheid elkaar versterken.

De werkgroep landbouw van Grootouders voor het Klimaat wil deze beweging niet alleen benoemen, maar er actief mee aan bouwen. Vanuit haar ervaring in het veld ziet de werkgroep hoe groot de bereidheid tot samenwerking is, en tegelijk hoe moeilijk het vandaag is om ze duurzaam te organiseren. Versnippering tussen landbouw, zorg, voedsel, beleid en middenveld remt af wat nochtans breed wordt aangevoeld als noodzakelijk.

Als werkgroep nemen we daarom bewust initiatief om deze verbindingen te versterken. Dat doen we niet losstaand, maar in nauwe samenhang met en onder de vleugels van Grootouders voor het Klimaat. De moederorganisatie biedt het morele gezag, het netwerk en de maatschappelijke geloofwaardigheid die nodig zijn om zulke trajecten draagkracht en legitimiteit te geven.

De werkgroep landbouw wil binnen de familie van de Grootouders voor het Klimaat haar kennis en enthousiasme inzetten. Niet door richting op te leggen, maar door condities te scheppen waarin actoren elkaar opnieuw kunnen vinden rond gedeelde zorg voor bodem, voedsel en toekomst.

Een uitnodiging: voedselgenoot worden

Klimaatbetrokkenheid hoeft niet altijd groots of technisch te zijn. Soms begint ze met handen in de aarde.

Op bepaalde momenten kunnen boeren extra hulp gebruiken: bij het aanbrengen van mulch, wieden, het opzetten van een composthoop, het beschermen van bodems tegen uitdroging of het onderhouden van een perceel.

Wie zich aangesproken voelt als **voedselgenoot** – iemand die zich niet buiten het voedselsysteem plaatst maar er bewust deel van wil zijn, niet alleen als consument maar als mede-drager van zorg voor bodem, voedsel en toekomst – kan hier een verschil maken. Niet als expert en niet als redder, maar als iemand die even mee draagt, leert en verbonden raakt met waar voedsel groeit.

Je hoeft niets te bewijzen. Je draagt niet meer dan je kunt. En precies dat is genoeg.

Wie af en toe (of eenmalig) wil meehelpen wanneer het past, kan zich melden. De werkgroep landbouw brengt voedselgenoten en boeren graag met elkaar in contact.

GvhK Werkgroep landbouw

landbouw@grootoudersvoorhetklimaat.be